
KANONLARIMIZ YOK, ÇÜNKÜ DİLİMİZ TOZLAŞTI!

*

*Mustafa Armağan**

Toz halindeyiz, çamuruz. İctimaî bir değerler manzumesi kurulamayacaksa, istikbâlimizin aydınlık olduğu iddia edilemez.

Cemil Meriç, *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*

ÖZET

Dile dışarıdan müdahale, onu zorla dönüştürme çabaları son derece dikkatli olmak zorundadır. Nasıl bir toprağı mülk edinirsek veya nasıl bir millet bir coğrafyayı vatan olarak mülk edinirse, nasıl bir avuç vatan toprağı dahi başkasına bırakılamazsa, aynı şekilde bir kelime de, dilin gövdesinden kopartılıp atılamaz. Birincisine nasıl kimsenin hakkı yoksa, ikincisi de aynı şekilde kimsenin tasarrufuna bırakılamayacak kadar hayati bir önemi haiz bir meseledir. Dilden atılan her kelime, daraltılan her anlam, kırılan her dilsel ilişki, bu dünyada olmaklığımızın hem bireysel, hem de kolektif düzeydeki tezahürlerinde derin bir yırtılma getirir ki, dünyanın anlamına ilişkin bir büzülme ve ufalma, aynı zamanda bir zedelenmenin bunun arkasından geleceğini tahmin etmek zor olmasa gerek.

Anahtar Kelimeler; Dil tarih, Heidegger, kültür, Türkçe, Osmanlıca

* Araştırmacı -Yazar

GİRİŞ

Münakâşa, münazara, müzâkere, mübahase, müsademe, mübareze gibi kelimeleri Öztürkçe hale getirince ne kalıyor elimizde? Varsa yoksa *tartışma*. Biz münakaşa mı ediyoruz yoksa bahse mi giriyoruz, veya sadece bir meseleyi tezekkür mü ediyoruz? Fark etmek mümkün değil. Münazara büsbütün kayıp. Müsademe-i efkâr'dan çıkar barika-i hakikat; eyvallah ama artık çıkmıyor, çünkü fikir yok ki müsademe olsun. Fikrin olması için öncelikle kelimenin olması lazım. Kelimesi olmayan bir kültürün zevki, zevki olmayan bir kültürün felsefesi sayılabilir mi? Çok şüpheli...

İngilizcede tartışma kelimesinin karşılığı olarak neler var diye baktığımızda nasıl bir manzara görüyorsunuz: *Dispute, discussion, negotiation, collision, contest, debate, arguing...* diye gidiyor. Peki şu dünya dili denilen İngilizcenin sahipleri enayi mi ki bu kadar yakın manalı kelimeyi dillerinde muhafaza etmişler, hiç birini zâyî etmeden hepsini tam da gerekli olduğu yerde kullanmak için özen göstermişler, bu arada gördükleri kelime cüm-büşü karşısında dudakları uçuklayan Türkleri de hocaları bir güzel paylaşmışlar? Yoksa biz mi çok akıllıydık? Dilimizi arılaştırılm derken, en az 10 kelimeyi tek bir kelimenin çuvalına tıkarak tam da nüansları yakalamak için icad edilmiş olan dili böylesine hoyratça, hatta barbarca nasıl yok edebildik?

Türk münevverinin elindeki düşünce silahları olan kelimeleri böylesine uysallıkla, usulet ve suhuletle teslim etmiş olması, lügatine sahip çıkmamış olması ve dil meseleleri üzerinde kafa yormak gibi bir lüksünün bulunmaması ise apayrı bir felaket değil midir?

“KAMUS, NAMUSTUR”

Peyami Safa'nın 1960'daki çığlığı duyulmuş mudur:

Lugât'ın da lügatlerin miktarına, izah şekillerine göre çeşitleri vardır: Lûgât, Kamus, Ferheng... gibi. Fransızca'da Glossaire, Lexique, Vocabulaire, Dictionnaire... gibi. Bunların her hangi birine Sözlük demek yanlış olduğu gibi, topuna birden Sözlük deyip çıkmak da dilimizi fakirleştirir ve dilbilgisi esaslarına aykırı olur. (Tabir-Deyim Lûgatına “Sözlük” denebilir.)¹

Ali Kemal de, *Edebiyat-ı Hakikiye Dersleri*'nde (1912), Balkan Savaşları'nın boğucu atmosferi içinde, edebiyatımızdaki kargaşayı müjdeler: “Edebiyatımızda en fazla göze batan kusur, kargaşalıktır. Maziyle hali, hatta müstakbeli karıştırıyoruz. Hayalî, hakikati, tabiatı, yekdiğerine mezc eyliyoruz.” Bu

¹ Peyami Safa, *Osmanlıca, Türkçe, Uydurmaca*, 2. baskı, İstanbul 1976, Ötügen Yayınevi, s. 297.

kargaşalık atmosferini, Cenab Şehabeddin, "yazılarımız birer malûl gâzi" diyerek yansıtıyordu. 1953 Kasım'ında yeni bir dergi adım atar edebiyat cangılına. Adı, *İstanbul*'dur. (Gerçi daha önce de Neşet Halil Atay'ın sahibi olduğu *İstanbul* adlı bir dergi çıkmaya başlamıştır 1943 yılında.) Derginin neden çıktığının anlatıldığı "Arayış" adlı yazıda "Kelimenin hakiki ve gülünç olmayan manası ile pusulayı şaşırılmış vaziyetteyiz" deniliyordu.

Cemil Meriç ise 15 Mayıs 1968 tarihli sosyoloji dersinde meseleyi genel-
leştiriyor, "Hepimiz gurbetteyiz" diyor ve ardından ekliyordu: "Kökü mazide olmayan her insan memleketine ve başka memleketlere yabancısıdır."

Bir başka yerde ise dil meselesini bir milletin varlık-yokluk meselesine bağladığını görmekteyiz:

Dil davası yoktur, intelijansiyanın yabancılaşması, başkalaşması, düşmanlaşması vardır... Hakikatte dil davası yok, Türk insanının hafızasından iğdiş edilmesi var... Kavganın son merhalesindeyiz. Ya hayat, ya ölüm. İç ve dış düşmanların meydan okuyuşuna cevap veremezseniz, Türk kavmi kaybolur.²

İki ağır siyasî ve kültürel travma geçirmiş bir ülkenin çocuklarıyız. Meşrutiyet ve Cumhuriyet'in çifte travmaları, saat kulesine ateş eden Fransız devrimcileri gibi saatleri durdurmakla kalmadı, "eski saatler"i de zamanın hafıza ceplerinden temizlemeye soyundu. Oysa şu unutuldu hep: Zaman, kendisiyle oynayanlarla oynamayı seven sevimli bir kedidir! Fare kimdi peki? Geminin pusulasız kalmasından sorumlu olan fareler, bir süre sonra, o vakte kadar civatalarını gevşettikleri zamana sıkı sıkıya tutunmaya, ebediyen onun sahnesinde kalmaya kalktılar. Tabii ayarı bozulmuş zaman, bir süre sonra onlardan da intikam alma iştahına yenik düşecekti.

Bu iki ağır travmanın puslandırıldığı ve buzlandırıldığı camların arkasından seyrediyoruz kendi yüzümüzü ve mazimizi. O yüzden her ikisini de sağlıklı bir şekilde okuma imkânımız bulunmuyor. Zihinler, bir ağıt kültürüyle yetişmiş durumda. Sömürge insanı yok aramızda ama ortalık ağıttan, yastan geçilmiyor. Hep şikayetlerle, hep birilerini suçlamakla mı geçecek yüzyıllarımız?

KELİME VE VATAN TOPRAĞI

Dil, demiş Heidegger, varlığın evidir. Ama hangi varlığın? Varlıkların (*beings*) evi mi, yoksa Varlık'ın (*Being*) evi mi? İnsan, dil aracılığıyla dünyasını kurar. Evsiz barsız kalır insan Varlığı unutursa. Varlığı unutmamızın tek

² Cemil Meriç, *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, 2. baskı, İstanbul 1993, İletişim Yayınları, s. 295-296.

güvencesi, yani bu dünyada evsiz barsız kalmayışımızın son güvencesi dildir. Diğer bütün kaleler ele geçse bile, dil tek başına bize bir evdelik duygusu aşlar. Evsizlik, varlığın bu son kalesinin düşmesi, insanoğlunun Varlığın temel meselelerinden uzaklaşıp yalnız varlıkların gözlem ve istimallerine kendisini kaptırması demektir. Çünkü konuşan dildir, insan değil. Dil, insanlar tarafından konuşulmaz, aksine, dil insanlar vasıtasıyla konuşur.³

Dile dışarıdan müdahale, onu zorla dönüştürme çabaları da son derece dikkatli olmak zorundadır. Dilin bu hassas mahiyeti bilinmeden yapılacak müdahaleler, dünyayı kuran dilin dile gelme vasıtalarını felç edeceğinden, yine Varlığın susmasına ve unutmaya yol açacaktır. Çünkü Varlığın koruyucusudur dil, evidir. Bu hususiyetiyle bir temellük (*appropriation*) tarzıdır. Nasıl bir toprağı mülk edinirsek veya nasıl bir millet bir coğrafyayı vatan olarak mülk edinirse, nasıl bir avuç vatan toprağı dahi başkasına bırakılmazsa, aynı şekilde bir kelime de, dilin gövdesinden kopartılıp atılamaz. Birincisine nasıl kimsenin hakkı yoksa, ikincisi de aynı şekilde kimsenin tasarrufuna bırakılmayacak kadar hayatı bir önemi haiz bir meseledir. Dilden atılan her kelime, daraltılan her anlam, kırılan her dilsel ilişki, bu dünyada olmağımızın hem bireysel, hem de kolektif düzeydeki tezahürlerinde derin bir yırtılma getirir ki, dünyanın anlamına ilişkin bir büzülme ve ufalma, aynı zamanda bir zedelenmenin bunun arkasından geleceğini tahmin etmek zor olmasa gerek.

Belki Heidegger'e kadar gitmeye de gerek yoktu bunları tespit etmek için. Dilden atılan ve değiştirilen her kelimenin dünyaya bir müdahale olduğunu Sapir-Whorf varsayımından beri de biliyor değiliz. Bu, evveline dayanan bir bedahet... Lakin yukarıda vurgulanan nokta, varlığın dünya ile ilişkisi nazar-ı itibara alındığında, dile yapılan müdahalenin, kaçınılmaz olarak diğer kültür unsurlarına yapılan müdahaleden çok daha ağır, uzun vadedi ve tüketici sonuçlara yol açtığını belirginleştirmeye yarıyor. Zira Türkçenin son 75 yılda başına gelenleri düşünmemiz için bu tespitlere ihtiyacımız olacak.

TÜRKÇENİN KARANLIK GÜNLERİ

Cumhuriyet'in 1920'lerin ortalarında başlayan ve 1930'ların ortalarına kadar devam eden ve sonra hız kesen kültür devrimlerine, özellikle de 'dil devrimi'ne baktığımızda, bu devrimlerin gerekçelendirilmesinde, toplumun erişkin olmayışı, hatta çocuk oluşu üzerine konumlandırıldığını görmekte

³ Martin Heidegger, *Pathmarks*, Yayına hazırlayan: William McNeill, Cambridge University Press, 1998, s. 258-260.

güçlük çekmeyiz. Mesela 1928 Harf İnkılabını meşrulaştırmaya çalışılırken öne sürülen komik gerekçeler arasında halkın eski yazıyı, Arap elifbasını çok zor söktüğü ve bunun okumayı güçleştirdiği, oysa yeni yazının, Latin alfabesinin son derece kolay öğrenilebildiği ve bu sayede okuma-yazma oranının hızla yükseleceği ve kısa bir sürede Türkiye’de okuma-yazma bilmeyen kimsenin kalmayacağı gibileri de vardı. Hatta bunu, kendisi bütün birikimini ve şöhretini Arap alfabesi üzerinden yapmış olan Ahmet Refik gibi üstadlar dahi savunmuştu. Rusya’nın Kiril alfabesini değiştirmeye lüzum görmeden nasıl batılılaştığı ve modernleştiği hemen hiç sorgulanmadı. Aynı şekilde Japonya’nın öğrenmesi de, öğretilmesi de –en azından Arap alfabesine göre- zordan zor alfabesiyle ekonomik ve kültürel mucizelere imza atması da işlerine gelmedi. Böylece, yeryüzünde imparatorluk tecrübesi yaşamış ve bir büyük kültürün inşasını başarmış olan bir milletin alfabesi, kolaylık gibi bir gerekçeyle kaldırıldı.

Yıl 2005, Harf İnkılabınının 77. yıldönümüne yaklaşıyoruz ve Türkiye’deki kadınların yüzde 25’i, erkeklerin de ona yakın bir miktarı okuma-yazma bilmiyor!

Tabii sadece harfle sınırlı kalmadı operasyon, aynı zamanda kelimelere de tam manasıyla bir *etnik temizlik* uygulandı. Ya sürgüne yollandı ya da hepimizin gözü önünde gömüldü. Şurada 2002 yılında bile bir Milli Eğitim Bakanı, “eski” kelimelerin okullarda kullanılmasını yasaklayabiliyor ve kimse de kalkıp sesinin çıkartmıyor, çıkartsa da maalesef sesini duyuramıyordu!⁴

Bundan 3-4 yıl önce Bilgi Üniversitesi’nde yapılan bir panelde Yusuf Çotuksöken, dil özleştirme kılavuzlarını yanında getirmiş, yıldan yıla dilimizin ne kadar özleştiğini oranlarıyla, yüzdeleriyle veriyordu. 1940’larda Öztürkçe kelime oranı yüzde şu kadarken, 1990’larda şu kadar oldu vs. Adeta konserve içindeki muhteviyat listeleri gibi, bir dilin içindeki kelimelerin ne kadar “Öz” Türkçe, ne kadar “Yad” Türkçe oldukları üzerinde ciddi ciddi duruyordu. Oysa bulunan oyuncak kelimelerin Öztürkçe değil, Türkçeye sonradan sokuşturulan, yani yerine ikame ettikleri kelimedenden daha “az” Türkçe olduğunu diğer Türk kardeşlerimize bile sorabilirdi sayın konuşmacı. Türk Cumhuriyetlerinde yaşayan birisine sorun bakalım, ‘cevab’ın mı anlamını bilecek ‘yanıt’ın mı? Ben Azerbaycan’ın en ünlü yazarlarından Sayın Anar’a sordum bunu. Yanıt alamadım ama aldığım cevap şu oldu: “Cevab’ı hamısı (herkes) bilir, yanıt’ı heçkes bilmez, bu nedir, yenir mi içilir mi diye sorarlar size”.

⁴ D. Mehmet Doğan, *Yüzyılın Soykırımını*, İstanbul, 2004, İz Yayıncılık, s. 81.

Güya dil devriminin gayesi, Türk dünyasıyla ve Türklüğün köküyle buluşmaktı, öyle değil mi? Tam tersine, dil devrimiyle bu halkın Orta Doğulu kültür kökleriyle irtibatı kesilmekle kalınmamış, Türk dünyasıyla da irtibatı zayıflatılmıştır. Ve buna kalkmış, Öztürkçeleştirme diyorlar bir de. Ya da Kâmile İmer'in sözünü ettiği gibi, Dil Planlaması!

Artık nasıl bir plansa bu!

KANONSUZ VE KANUNSUZ

Ben kilisesiz bir toplum olduğumuzu söylemiyorum yalnızca. Kilisemiz zaten yok. Asıl tehlike, kanonlarımızın olmayışında. Kanonsuz bir kültür ne kadar "kültür" olabilirse, o kadarız yani. Bir İranlıya Hafız'la rahatça anlatabilirsiniz derdinizi. Mevlana etrafında bizdeki gibi 'Gel, gel...' satırlığına düşmeyen bilinçli bir konsensus sağlanmıştı İran'da. Referanslar, kitabidir. Bir Rus için de Puşkin'in şiirlerini ezbere bilmemek çok büyük ayıptır ve dışlanırsınız toplumdan. Onlarca Puşkin şiiri ezberlemeden mezun olamazsınız çünkü okuldan. Çarçabuk yıldığımız ve önüne gelene kötölemekte yarıştığımız şu ezberciliğin, aslında bir kültürün olmazsa olmaz öğretim ve aktarım şartlarından sayılması gerektiğini elbirliğiyle, hatta modernlik şehvetiyle unutturuyoruz birbirimize.

Halbuki, kültür emek ister, alın teri ve biraz da zorluk ister. Alain "Terbiye" adlı denemesinde "Üstün bir zevkin keşfi kadar insanı yükselten hiçbir tecrübe yoktur; fakat başlangıçta az bir gayret sarf edilmezse böyle bir zevkin bulunabileceği (var olduğu) akla gelmez... İnsan emek harcamak suretiyle gelişir" derken, bu hususa parmak basmaktaydı. Çocuğa, büyüğün gözündeki çocuk imgesiyle muamelede bulunmanın yanlışlığına değinen Alain, çocuğun kendisini, bizim bildiğimiz anlamda çocuk olarak görmediğini, çocukluk bizim için nasıl cazip bir şey ise, onun için de yetişkinliğe doğru hızla gelmenin karşı konulmaz cazibesini göz önünde bulundurmadan yapılacak her eğitim programının sakat kalacağını söylüyordu.⁵

Bugün klasikleri susmuş, susturulmuş bir toplumuz. Sevdirme yönündeki bütün gayretlere rağmen ne Fuzuli, ne Bâki, ne de Şeyh Galib bir şey ifade ediyor toplum için. (Çünkü mesele "sevdirme" meselesi değil; bizzat o kültürün içine girme, onu teneffüs etme meselesi, o kültürle işba derecesinde doyma meselesidir. Bir süre sonra unutabilirsiniz öğrendiklerinizi ama onlar artık sizin dilinizin dönüşüne bile kumanda edecek kadar parçanız olmuş çıkmışlardır. Kanonlar bu işe yarar.

⁵ Alain, "Terbiye V: Kültür ve güçlük", Çeviren: K. Domaniç, *İstanbul*, Sayı 5, Mart 1954, s. 47.

Milli Eğitim Bakanlığı'nun 1970'lerde başlattığı 1000 Temel Eser yayınlama kampanyası da, Tercüman'ın 1001 Temel Eser dizisi de yarım kaldı. Yayınların çoğu da ciddi çalışmalar değildi zaten. Ama bu çabalar bile sonuçsuz kaldı. İçinde bulunduğumuz yıl Milli Eğitim Bakanlığı bir hamle daha yaparak hiç değilse 100 temel eseri liselerde zorunlu hale getirmeye çalıştı. Hemen onun da piyasası oluştu ve kendilerinden çok özetleri çıktı piyasaya. Bir temel eserin konusu veya özeti önemli değildir ki. Bu eserlerin asıl önemli yanı, dilleri, üslupları, okurken insana verdiği ruhî haz ve *catharsis* duygusudur. Bir yerde eserin kendisidir eğitecek olan. Özet, bütün bu süreçleri atlayarak yabancı bir el tarafından yapılan *başka bir eserdir*. Amacı da o eser hakkında bir tür bilgi vermektir.

Bırakın Bakî'yi, Fuzulî'yi, Nedim'i, bugün modern edebiyatımızın temel eserleri de aynı akibete uğramış durumdadır. Namık Kemal, Abdülhak Hamid, Ahmed Midhat Efendi, Halit Ziya Uşaklıgil Cumhuriyet'in ilk 10-20 yılında doğan nesiller için birer kanon olarak okutulmuştu. Namık Kemal'in "Hürriyet Kasidesi"ni ezbere bilmeden mezun olamazdınız liseden. Hamid'in *Makber*'i, Halit Ziya'nun *Mai ve Siyah*'ını mutlaka okumuş olmalıydınız. Bugün bu kanonların dilini, uzmanları bile zor çözecek hale gelmiş durumdadır. Düşününün bir, 50 yıl önce okullarda 10-15 yaşındaki çocuklara okuttuğunuz bir yazarın dili, 50 yıl sonra uzmanları tarafından bile doğru dürüst okunamayacak hale geliyor ve biz buna ilerleme diyoruz, Türk dilinin geçirdiği evrim ve gelişme olarak alkışlıyoruz, dilimizin safralarını attık diye böbürlenebiliyoruz. Acı belki ama bir toplumun hafızasının çocuklaşması, bundan iyi anlatılamaz sanıyorum.

Cumhuriyet döneminde kanonları ellerinden alınıp yırtılan nesillere örnek ve çağdaş bir kanon olarak Gazi Mustafa Kemal'in *Nutuk* metni vücuda getirildi. Bu hem tarih, hem felsefe, hem de edebiyat olarak Cumhuriyet'i bir milat olarak alan 19 Mayıs 1335 (1919) tarihinden başlıyor ve öncesini dürüp bir kenara atmaya tercih ediyordu. Böylece 1919'dan öncesi, tarihten çıkarılmış, zamanın seline verilmişti.

BİR MODERN KANON OLARAK NUTUK'UN BAŞINA GELENLER

Nutuk, Gazi Mustafa Kemal tarafından Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 2. kongresinde, 15-20 Ekim 1927 tarihlerinde okunmuş, okuma işlemi, toplam 36,5 saat sürmüş ve kongre tarafından tamamen tasdik edilmişti. Yani *Nutuk*, yeni devletin esas metni addedilmişti.

Gerçekten de *Nutuk*, ilk yayınlandığı 1927 sonlarından itibaren Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi görüşünü belirleyen en temel metin olarak sık sık

zikredilmiş, kendisinden örnekler verilmiş ve adı Atatürk ve Cumhuriyet ile birlikte anılan kitap olarak tarihe geçmiştir. Sonunda yer alan "Türk Gençliğine Hitabe", bugün bütün okullarımızın, resmi dairelerimizin en mutena köşelerini süslemektedir. Gelin görün ki, bu temel metin hâlâ yanlışsız ve eksiksiz bir şekilde yayınlanabilmiş değildir. Çünkü *Nutuk*, talihsiz bir dönemde, yani harf devriminden bir yıl önce yayınlanmıştır. Bir başka deyişle eski harflerle ilk baskısı. Harf devrimi yapınca, ironik bir şekilde *Nutuk* da, bir bakıma sakıncalı ve yasaklı (evet yasaklı!) bir metin haline dönüşmüştür. Ve Cumhuriyet nesli, *Nutuk*'u okuyabilmek bahtiyarlığına ancak 6 yıl sonra erebilmiştir. 1934'teki Latin harfli ilk neşir, eski harflerden yeni harflere aktarılırken yapılan yanlışlarla malul olarak çıkar ne yazık ki. Atatürk'ün zaman zaman ağırlaşan Osmanlıcası sebebiyle pek çok okuma hatası vardır bu baskıda. Bu hatalar, sonraki basımlarda da devam edip gider.

Bir de, dilinin, 1930'lardaki Öztürkçeleştirme gayretleri sonucunda, hızla eskimesi talihsizliği ile karşılaşmıştır bu önemli metin. 1960'lara gelindiğinde, artık *Nutuk*'un dilini anlayabilecek insan sayısı iyiden iyiye azalmış, dolayısıyla yeni neslin anlayacağı bir dille yayınlanması gündeme gelmiştir. Türk Dil Kurumu bir heyet kurarak bu işe girişmiş ve 1963'te ilk defa Öztürkçeleştirilmiş bir *Nutuk* metni yayımlamıştır. Bunu bugüne kadar tam veya eksik sadeleştirme olmak üzere onlarca *Nutuk* ve *Söylev* yayını takip etmiştir.

Ne var ki bu *Nutuk* veya *Söylev*'ler 1927'deki Arap harfli neşri değil de, hatalı olan 1934 baskısını esas aldığından hatalar müteselsilen devam etmiş ve sadeleştirmelerle metin iyice içinden çıkılmaz bir hale gelmiştir. Hatalı okunmuş kelimelerin sadeleştirmesinin nasıl olacağını ise varın siz tasavvur edin! Araştırmacı Erol Şadi Erdinç'e göre, 10. Yıl Nutku'nda geçen "müessir sizsiniz" ifadesi, metinlere yanlışlıkla "müteessirsiniz" şeklinde geçmiş ve Sunullah Arısoy da *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*'nde bu kelimeyi "üzgünsünüz" kılığına sokmuştur!

Diğer hatalara buyurun beraber bakalım: Belge 36'da geçen "cansız bir vatan, kansız bir millet" ifadesi "... kaşunsuz bir millet" şeklinde yanlış yazılmıştır. Ayrıca *menviyet* (amaçlar) kelimesi *maneviyat* olarak yazılmıştır. *Dünyan* (alçaklar) kelimesi *dendan* (dişler) şeklinde geçmektedir.

Kâzım Karabekir'in bir mektubu nakledilirken "o cahiller" ifadesi geçmektedir ki yerine ve metnin akışına hiç mi hiç uymamaktadır. Doğrusu "mücahitler" dir. Bir başka belgede ise "metanetimi imha ve celadetimi iade edecek" denilmektedir. Cümlelerin anlamı göz önünde tutulduğunda *imha* değil, *ihya* kelimesi kullanılmış olmalıdır.

Bütün bunlar göz önünde tutularak *Nutuk*, 1927 baskısına göre hatasız olarak yeniden yayınlanmalıdır. Ayrıca dipnotlarla metindeki bazı hataların düzeltilmesi ve bazı olayların arka planlarının açıklanması ve metin içi bağlantıların kurulması gerekmektedir ki gelecek nesiller eli yüzü düzgün bir *Nutuk* okuyabilsinler. 82 yıllık Cumhuriyet tarihimizde bu işin daha önce sağlıklı bir şekilde yapılmamış olmasına ise ne kadar hayıflansak azdır.

Peki Atatürk'ün kendi eliyle kurduğu Türk Dil Kurumu (TDK), yıllarca Türk halkına saç baş yolduran yeni "tilcikler" uydurmaktan vakit mi bulamamıştır acaba *Nutuk*'la ilgilenmeye? Bulamamışsa neden bulamamıştır? *Nutuk*'tan daha önemli işleri mi olduğunu söylemesinler bize. Bir zamanlar, Behçet Kemal Çağlar'ın *Bugünün Diliyle Atatürk'ün Söyleleri* (1968) adlı kitabını basmıştır mesela TDK. Bu kitapta, bizzat Atatürk'ün sözlerinin nasıl tahrif edildiğini yıllar önce Fethi Naci, *Atatürk'ün Temel Görüşleri* adlı kitabında ortaya koymuş ve şöyle demişti: "Varlığını Atatürk'e borçlu olan TDK bu tahriflerin hesabını vermek zorundadır."⁶ Kimin umurunda oldu? Hiç...

Türkiye'nin kurucusunun kitabı tahrif ediliyor, kimseden çıt yok. Sonra da kalkmış bilimsellikten, objektiflikten, Aydınlanmadan bahsediyorlar. Bir defa Aydınlanmanın ilk şartı, önündeki metni doğru dürüst okuyup anlamak ve sonra da yeni nesillere aktarmaktır. TDK'nın çıkardığı anlı şanlı *Söylev* de bu tahrifattan payını almış, çok mu?

İşte TDK'nın çıkardığı *Söylev*'deki Öztürkçecilik gayretkeşliğinin neticeleri: (Burada sadece *Nutuk*'un sonunda yer alan ve ünlü Türk Gençliğine Hitabe'nin biraz yukarısında bulunan birkaç paragrafı sınırlayacağım örneklerimi ve 1927'deki eski harfli *Nutuk* baskısının 541-542. sayfalarıyla TDK *Söylev*'inin 654-655. sayfalarını karşılaştıracam). Burada dikkatimi çeken Türkçeleştirme gayretkeşlikleri arasında tuhaf örneklere de rastlıyoruz. Mesela Arapça diye *fakat* kelimelerinin atıldığı ve yerlerine Türkçe zannedilerek *ama*'ların konulduğunu görüyoruz. Yani bu metni hazırlayanlara göre *ama* Türkçedir, *fakat* Arapçadır! Bunlar hiç sözlüğe bakmamışlar anlaşılır! Mesela bir yerde *menfaatleri* kelimesi *yararları* diye Türkçeleştirilmiş. Kendi sözlüklerine bile tutarlı kalmadıkları anlaşılıyor. TDK Sözlüğü'nde *menfaat*'i *çıkar* diye karşılamışlar; *yarar*'ı da *fayda* yerine kullanmışlar.

Epeyce eğlenceli yerler de var bu *Söylev*'de. Mesela yine aynı paragrafta "hukuk-ı esasiye", "temel haklar" diye çevrilmiş. Oysa burada Anayasa kasdedilmektedir, yani eski deyişle Esas Teşkilat Hukuku. "Galeyana getirmek", "avevlendirmek" olmuş; *kavim*, *topluluk* diye karşılanmış; biraz aşağıda ise bu

⁶ Fethi Naci, *Atatürk'ün Temel Görüşleri*, 6. baskı, İstanbul 1984, Gerçek Yayınevi, s. 40.

defa *kitle* kelimesi *topluluk* yapılmış; *anâsır*, unsurlar kelimesi, *adamlar* yapılmış; *iktisadî* kelimesi neyle karşılanmış biliyor musunuz? Şaşırmanın: *Tutum-sal*. Bir de araya *ülkü* kelimesi sıkıştırılmış ikide bir. Acaba *mefkûre* kelimesinin karşılığı olarak mı kullanılmış diye baktım ve hayret. *Nutuk*'ta *nokta-i nazar* denilen yerler *ülkü* yapılmış. Bir de *orun* kelimesi var ki *mevki* yerine kullanılmış. *İstibdad*'ın karşılığı ise *zorbalık*. Sanki her zorbalık istibdad olabirmiş gibi!

Ne var ki asıl söylemek istediğim, bu anlaşılmaz hale getirme operasyonunu Atatürk'ün eserine yapanların diğer kitaplara neler yapabileceğini ortaya koymaktı. Dille istediği gibi oynayabileceğini zannedenlerin içine düştüğü traji-komik durum, bundan iyi belgelenemezdi herhalde. Bir de Falih Rıfkı Atay'a kızarlar "Atatürk keşke *Nutuk*'u hiç yazmasaydı" dediği için. Kendileri onu anlaşılmaz bir kılığa soktukları halde hem de...

TRAJİK BAŞARI: KANONSUZ KÜLTÜR!

Bütün bunlara bakarak doğru söyleyin lütfen: *Nutuk*'u mu okursunuz, *Söylev*'i mi? Türkçenin temel metni diye ortaya konulan *Nutuk*'un okunuşunun üzerinden 30 yıl geçmeden eskimesi ve sadeleştirilmesi, bir 30 yıl daha geçmeden yeniden Öztürkçeleştirilmesi ve gariptir bu sürecin her 30 yılda bir devam etmesi, bizim her nesilde yeni bir dil konuştuğumuzun belgesi değil de nedir?

Geçmiş unutturma operasyonu, zamanın acımasız akışı yüzünden, bu operasyonları yapanları istisna edecek değildi elbette.

Zamanın içinde varlığımıza oyduğumuz ev, yani dil bir kere zamanın a-kışına terk edildiğinde, evsiz kalmak mukadderdi. Yeni bir ev inşa etmek için de, ne yazık ki, yüzyıllar gerekecektir. Yeni çıkan "Osmanlı Tarihi"nde "Oryantalist" Caroline Finkel, Türkçenin içine düştüğü durumu İngiliz okuyucusuna, şu benzetmelerle anlatabiliyordu ancak:

Geçmiş, Türkiye'de hakikaten bir başka ülkedir [David Lowenthal'ın *Past is a Foreign Country* kitabına atıfta bulunuyor – M.A.]. Bu ülkenin vatandaşları, 1928'de Arap elifbasından Batı dünyasının bildiği Latin alfabesine geçişi gerçekleştiren harf devrimi sebebiyle geçmiş çağların edebî ve tarihî eserlerine ulaşma imkânından mahrumdurlar. İş bununla da kalmamış, Arapça ve Farsça kökenli kelimeleri atarak Türkçeyi Öztürkçe hale getirme çalışması başlatılmıştır – bu iki dil, Türkçeyle beraber Osmanlı dili denilen zengin karışımı oluşturuyordu ki, Osmanlıca bugün Latince kadar 'ölü' bir dil olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Öte yandan Osmanlı asırlarında yazılmış eserler şimdilerde sadeleştirilmiş Türkçeyle ye-

ni yazıda basılmakta, modern okuyuculara, mazilerinde olup bitenler konusunda *bazı şeyleri* anlama imkânını sunmaktadır. Aksi halde durum daha da dehşetengiz olurdu: 1930'lardan önce yazılmış her şeyden mahrum bir İngilizce edebî kanonu'nun halini gözünüzün önüne getirin bakalım!⁷

İtiraf edelim ki, geçmişimizdeki *bazı şeyleri*, hayal meyal sezebiliyoruz bugün. Osmanlı tarihçiliğinde inisiyatifin son 50 yıl zarfında hızla Avrupa ve özellikle de Amerika kıtasına kayması dahi kanonlarımızın yokluğuna bağlıdır...

KAYNAKÇA

- Alain, "Terbiye V: Kültür ve güçlük", Çeviren: K. Domaniç, *İstanbul*, Sayı 5, Mart 1954.
Caroline Finkel, *Osman's Dream: The Story of the Ottoman Empire, 1300-1923*, John Murray: Londra 2005.
Cemil Meriç, *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, 2. baskı, İstanbul 1993, İletişim Yayınları.
D. Mehmet Doğan, *Yüzyılın Soykırımı*, İstanbul, 2004, İz Yayıncılık.
Fethi Naci, *Atatürk'ün Temel Görüşleri*, 6. baskı, İstanbul 1984, Gerçek Yayınevi.
Martin Heidegger, *Pathmarks*, Yayına hazırlayan: William McNeill, Cambridge University Press, 1998.
Peyami Safa, *Osmanlıca, Türkçe, Uydurmaca*, 2. baskı, İstanbul 1976, Ötüken Yayınevi.

⁷ Caroline Finkel, *Osman's Dream: The Story of the Ottoman Empire, 1300-1923*, John Murray: Londra 2005, s. xii.